

תחילתו של ש. טשרניחובסקי

א.

עם דמדומי שחר של תקופה חדשה בספרותנו עלה כוכבו של שאול טשרניחובסקי על שמי השירה העברית.

ממרחקים נצנץ פתאום, מקצה ה'אופק הבריך פתע וירמו לעינים — וכרגע הצמיד אליו את המבטים בברק אורו המקסים ובלהטי-רמזיו הנפלאים.

ורבים היו גם המבטים אשר סלדו בתחלה מאורו, רבות היו העינים אשר התכוצו והתעותו מנגה-זהרו וזמן רב מצמצו ופזלו כנגדו ולא יכלו להביט נכתו...

הצלילים הראשונים של שירת טשרניחובסקי נשמעו בספרותנו, כש"ז עמדה על מפתן תקופה חדשה בתפתחותה, על סף אותה התקופה ש"ממנה מתחיל פרק חדש בתולדות ה'ספרות העברית החדשה — הפרק ה'ידוע בשם "ספרותנו הצעירה".

זרם חדש של כחות-יצירה רעננים פרץ אז אל הספרות העברית והתחיל מפלס לה נתיב חדש, סופרים חדשים, שקראו ושנו הרבה בספרות האירופית טרם נכנסו לספרות העברית, באו א' ליה בדרישות ותביעות חדשות, שכ' מותן לא נשמעו בה עד אז. הם דרשו מן הספרות הרחבת התכן ושלמות הצורה-דבריים שחסרו ביצירות הספרות העברית של התקופה הקודמת. הספרות העברית היתה עד התקופה החדשה מוגבלת בתכנה, היא עסקה עד אז רק בשאלות חיינו הפנימיים:

בשנות הששים והשבעים למאה שעברה עסקה בהשכלת-העם, בתקון הדת, ובשנות השמונים — בהפצת ה'רעיון הלאומי, בחבת ציון, בתחית השפה העברית, לקויה היתה גם ב' צורתה: היא היתה חד גונית, חד צדדית, טנדנציזורה ברוכה; יצירות אמנותיות טהורות היו מציות בה מעט מזער או בלתי מצויות כלל. בהתחלת שנות התשעים בא אחד-העם והתחיל להשמיץ את דעותיו ע"ד התחיה ה'לאומית, שהיא תוכל להתגשם רק אם תהיה בלב בני-האומה שאיפה חיה לתהיה שלמה ולהתפתחות חפשית. ב' רוח האומה על יסודות אנושיים כלי-ליים, והאמצעים לעורר שאיפה חיה זו יוכלו להיות רק החינוך והספרות היוצא מזה, שקודם כל צריכים הח' נוך והספרות עצמם להיות בנויים על אותם היסודות האנושיים הכלליים.

דעות אלה חדרו לתוך הכרת טובי-הסופרים שבימים ההם, מדעתם וש' לא מדעתם, והם באו בדרישות נלהבות להוציא את הספרות העברית מ' תוך תעודתה הלאומית ולהכניס בה תכן אנושי כללי ולתת לה צורת ספרות אנושית כללית, ספרות זו צריכה להיות לא אמצעי להפצת הש' כלה, כמו שהיתה בשנות הששים וה' שבעים, אף לא רק אמצעי להפצת הדעה הלאומית, כמו שהיתה בשנות השמונים, כי אם תכלית ומטרה בפ' ני עצמה: היא צריכה להיות ההשכלה עצמה ותכן — הלאומיות עצמו; היא צריכה להיות ספרות עממית חיה משתדלת ככל ספרות אירופית בש' פה חיה לספק את כל הצרכים הרוחניים של הקוראים ולא רק את הצרכים של הלאומיים בלבד, כאלה היו ה' דרישות של ראשי-המדברים שבין סופרי הזמן ההוא, ואחדים מהם נסו גם להוציא את דרישותיהם אלו מפלל דבור לכלל מעשה. הראשון היה ב' אביגדור, שיסד את הוצאת "ספר ריאגורה" שלו, לשם יצירת ספרות יפה עממית, אמנותית וריאלית, שחסי רונה, היה מורגש מאד בספרות העבי

רית; זמן מועט אחר כך נוסדה גם חברת "אחיאסף" ואחריה חברת "תו" שיה", שהתחילו להוציא ספרים מדעיים וספוריים, מקוריים ומתורגמים מן הספרות האירופית לשם יצירת ספרות אנושית כללית בשפה הלאומית.

הנסיגות: שנעשו על ידי ההוצאות הללו לחדש את פני הספרות העברית; אמנם הועילו לה הרבה: הספרים ש' יצאו על ידן הכניסו אל הספרות ה' עברית זרם חי וחסיפו לה רעננות; אבל עם כל זה לא יצאו מכלל נס' יגות, ועם כל הרכוש הרב שה' ניסו לאוצר ספרותנו עדין אי אפשר היה לראות בהם יצירת אותה הספרות שאליה שאפו הסופרים ההם. רוב הסופרים המקוריים שביניהם, ביחוד אלה שיצאו בהוצאת "ספרי אגורה", היו דלים וצנומים ובעלי ערך אמנותי המוטל בספק גדול; הספרים ה' מתורגמים נשאר סוף כל סוף יצירות זרות, שאלות מאחרים והרבה מהם אף ערכו האנושי של תכנם אי' ננו גדול ביותר. ביצירות מקוריות בעלות תוכן אנושי כללי, הראוי לש' מן האמתי ודאי שלא העשירו כל ה' נסיגות האלה את הספרות העברית ובעלי הטעם היפה והנפש הרחבה ש' בין הסופרים העבריים הוסיפו עדיין רק לחלום ולהזות עליהן...

בעת ההיא בא טשרניחובסקי וה' גיש לספרות העברית יצירה מקורית אמנותית מעולה ואנושית כללית, הוא הגיש לה את שירת האדם; את שירת האדם הטבעי החפשי, הבריא, הש' לם כאדם הראשון בצאתו מתחת יד היוצר.

השירה העברית שבימים ההם ה' תה עניה ודלה, עניה בכמות ודלה באיכות, אם בזמננו מונה הספרות העברית מטפר הגון של משוררים, שאפילו הבינונים שבהם הם בעלי כשרונות גדולים ובעלי עצמיות ע' מוקה, הנה אז היה מטפר המשוררים מועט וערך יצירותיהם לא רב, הארי שבחבורה ילג, לא היה כבר בחיים, ויצור יצירות של ממש פסק כבר שנים אחדות לפני מותו. אלה שנשארו אחריו ושבאו תחתיו היו רק משוררים במקרה, ומעולם לא היה כח יצירתם גדול, הופיעו אמ' גם אז גם משוררים אחדים חדשים אבל יכלתם הפיוטית היתה קטנה, ה' אחד, הגדול שבהם, ביאליק, היה עוד "מתחיל", שלא מצא עדיין את עצמו, נטע רך שטרם נתן את אותותיו, כי היה והיה לארו אדיר, יתרם היו מחקים בעיקר זה את זה ואת המשוררים שקדמו להם. המרטיבים של שירתם היו ישנים בר' שנים רבם — צרת ישראל, תחית האומה, ומעוטם-געגועי אהבה עמו' מים, שפה אחת היתה לכלם ודברים אחדים, תוכן אחד וצורה אחת מלי' צית יותר מפיוטית, מלאכותית יו' תר מאמנותית, שירת טשרניחובסקי היתה שירה חדשה לגמרי, שירה מ' יחדת במינה, שירה כמותה לא נשמעה בספרותנו מעולם לפניו ו' שנים רבות גם לאחריה, השירה ש' קדמה לה בספרות העברית החדשה היתה בתקופתה הראשונה בעקרה שירה משכילית-הקרבנית, יבשת ו' נוקשה, אח"כ שירה דידקטית, דבר-נית מוכיחה ומטפת — מוסר, ול-אחרונה — שירה רגשנית וכרוכית ובכינית, מקוננת ומתיפחת ומתמו' גגת מרוך ומחולשה; הצד השוה ש' בכל סוגי שירה הקודמת הוא שב' רוב יצירותיה הורגשו שעשועי-ל' שון יותר מרצשי לב, שירת המשוררים שהופיעו בספרותנו זמן מה אחי הופעת טשרניחובסקי היתה ב' שרשה ויסודה דיקדטית, עצבנית, אכסצנטרית וברוב יצירותיו הקו' לניות הובאו לידי גלוי תעתועי חו' שים יותר מבטויי רגשות, אך שיי' רה אנושית טבעית שירה אנוש ב' ריא וחפשי כמו הטבע עצמו, חפשי מפל סלופים ישנים וטרופים מודרני

יים, — את זו נתן לנו רק טשרניחובסקי.

ב.

טשרניחובסקי הופיע על במתי ה' ספרות בעודנו עלם צעיר מאוד, כח יצירתו הפיוטית התעורר בו עוד בילדותו, בהיותו ילד בן י"ב כבר נסה לכתוב פואימה היסטורית — ביבלית, ובטרם מלאו לו שש עשרה שנה כבר נדפס שירו הראשון, שון.

בדרך כל משורר צעיר, ובכלל כל אדם ש'כשהוא נער הוא אומר דברי זמר, התחיל אף משורר זה בשירי האהבה והטבע, אלה שני ה' מוטיבים הישנים והחדשים תמיד, שעליהם ישיר כל משורר מתחיל, עליהם שר גם טשרניחובסקי, אבל אופן שירתו ויחסו הפנימי אליהם היו אח' רים לגמרי מאלה של יתר משוררי רנו.

שירי טבע שר עוד לפני טשרניחובסקי גם המשורר מאנה אבל אלה היו רק געגועים רכים אל הט' בע' רגשות רכרוכית מלבונית ו' השתפכות הנפש על הדר הטבע, ב' הם משתקף רק כליון נפש העברי ה' צעיר אל הטבע שעמו נתרזק ממנו בזרוע על ידי הגלות המרה.

גם בשירי אהבה קדמו אחרים ל' טשרניחובסקי, יל פרץ, למשל, הק' דיש את "עוגבו", רק לשירי אה' בה, אבל גם אלה לא היו אלא גע' גועים סטימנטליים אל אהבה, שאי' פה להתאהבה, השירים האלה מעור' ררים ספק בלב הקורא אם המקרים שעליהם שר המשורר הם באמת מע' שים שהיו או רק מעשים הוא היה רוצה שיהיו, מלבד זה יש בהם הרבה מן החקוי למשוררי העמים, ביחוד, ל' ה'גה, שהשפעתו נכרת בהם גם בצורתם גם בתכנם, גם ברוחם, גם המשוררים החדשים שיצאו מ' בית מדרשו של טש, שרו על האהבה והטבע, אבל אצלם נתקלקלה השורה של האהבה וגם של הכרת הטבע, אח' בתם אינה אהבה טבעית של אדם בריא כי רוח אירוטומניה, רוח שגעון של אהבה גודף ממנה, ושיקותיהם אינן נשיקות, בי אם התנפלות הנמר על טרפו, אמנם ביאליק במאמרו "שירתנו הצעירה" רואה בשירה זו "שירה בריאה ורעננה", אבל כבודו של ביאליק במקומו מונח וגם כבוד המשוררים האלה מונח במקומו, אלא שעל הקורא הפשוט עושה שירה זו רושם דוקא לא של שירה בריאה, כי אם שירה חולנית, אהבתם כפי שהיא מתוארת בשיריהם מלאה הוללות ו' משובה פראית, אהבה כזו היא אהבה חולנית: יש בה הרפת מתעתועי ה' החוש המיני ואינה מרוממת את נפשו של האדם איננה מחלימה אותו, כי אם מחליאה מדכאה ומשעממת אותו, ולכן למרות השכלול האמנותי החי' צוני של רוב השירים האלה אין ער' כם הפנימי עולה כלל על זה של שיי-רי המשוררים שקדמו להם.

שירי האהבה של טש, אינם שאי' פה וגעגועים לאהבה, כי אם אהבה ממש, הוא אינו רק שואף לאהבה, כי אם אוהב, איננו מתגעגע מרחוק על איזה אוביקט אהבה בלתי ידועה לו, כי אם נושא אותו בלבו, אהבתו היא עזה ואיתנה אבל טבעית ובריאה, אהבת אדם באשר הוא אדם ילידת הרגש הנטוע בקרב כל יצור חי, ו' מפני שהיא טבעית היא גם טהורה וזכה, בכל שירי האהבה ש' לטש, לא תמצא אף מלה אחת צינית גסה אף תאור אחד שרגש הצניעות סולד מ' מנו כאותם המצויים לרוב בשירי זל-מן שניאור ויעקב שטינברג, למשל, גם בשירי "הפלירט" שלו בשירי ה' פחד הקל והעליו שלו, מעין "לנכח" "את מי אהב", "דירה חדשה", "הנאוה מדילסבורג", קשה למצוא רמו ציני, (סוף בעמוד ז)

תחילתו של ש. טשרניחובסקי

— פרוטופלזמה בלבד.

ג

שירת טשרניחובסקי היתה או כל כך חדשה עד שחשבו אותה, ורבים יחשבו גם כיום לזמורת זר בספרות ישראלי. במשך שבע שנים הראשונות להופעת שירה חדשה זו פחדו העורכים והמוציאים להדפיס את שיריו חברו של המשורר וידידו, הד"ר קלוזנר, שהיה ראשון שהכיר בכשרון הכביר והרענן הזה והשתדל להכניסו לספרותנו. מר כרח היה לשלח את שיריו הראשונים לאיזה מוספים שמעבר לים, שאיש לא ראה אותם במרכז קוראי הספרות העברית, ברוסיה; אל "הפסגה" בצמ"ר ירקה אל "השרון" בגליציה, אל "השקפה" ("הצבי") של בן יהודה בירושלים, אל "אוצר הספרות" של ש"א גרבר, אל "ספרי — שעשועים" של איזה יצחק פרנהוף. אל "המגיד" — הר שבוע" של פוקס (כולם בגליציה) אחד העם סרב מלקבלם ב"השלח", רבניצקי נמנע מלהדפיסם ב"פרדס". בכל עשרת כרכי "השלח" הראשונים שיצאו בעריכת א"ה נדפסו רק שני שירים משל טשרניחובסקי, "אני מאמין" ו"בין ה" מצרים" בעוד שנדפסו בהם הרבה שירים של י"ל ברוכוביץ ושל גורדון ואולם את א"ה אפשר להבין הוא נשאר נאמן ל"תעודת השלח" שנתן לו בראשיתו לבלי להפניס לתוכו אמנות לשם אמנות כי אם דברים המועילים לברר את שאלות חיינו בלבד; אפשר להבין גם את רבניצקי הוא רצה ללכת בעקבות א"ה... אבל מה שמזרז מאד וכמעט עט לא יאומן כיום, הוא מה שגם כן אביגדור מ"ל התושיה ירא להדפיס את שירי טשרניחובסקי ב"ביבליורי" קה העברית" שהוציא אז. אחרי ב"א "המחדש" אחד מן המעוררים הראשונים ליצירת ספרות אנושית כללית בי"לשון הלאומית גם הוא ירא להדפיסם בהוצאתו. שיסד אותה לשם יצירת ספרות כזו, ורק אחרי רוב השתדלות מצד הד"ר קלוזנר הסכים לכך, אבל בתנאי קודם למעשה, שהסופר בריניץ יכתב מבוא לספר השירים האלה בי"ל ויגין היה מבקר מומחה בימים ההם, המבקר בה' הידיעה, ודעתו בבקורת סופרים היתה מכובדת ומקובלת מאד על הקוראים, ומבוא זה של ב. היה צריך לשמש מעין "הסכמה" מן ה"הסכמות" הידועות של הרבנים על ספרי הספרות הרבנית ב"א פחד פשוט מחסרון כיס. הוא חשש, שמא לא ימצא לו קונים לספר שירים זה, ומוכרה היה לתלות לו קמיע על צוא"ר בצורת הסכמת בריניץ.

בצדק אמר ע"ז הד"ר קלוזנר (ב"מאמרו "שאון בן גוטמן") ב"השלח": כמה גדולה היתה אהבת השפה העברית בלב המשורר, אם יחס כזה לא היה סיר את לבו מעל הספרות העברית ומעל עבודתה".

(המשך יבוא)

טבע נהדרים. סמוך הטבע גדל המשורר כל ימי ילדותו. גם כשהגיע לשנות למוד לא נתק מעל הטבע האהוב לו, עול "חדר" לא ידע מעולם, אבותיו יהודים שומרי תורה ומצוות אבל כרוב היהודים שבדרום רוסיה, הרחוקים מן ה"הלמדנות" ומן השאיפה להנחילה לבני-הם אחריהם נתנו לו חינוך כללי ועברי-רי כאחד, ולא עוד אלא שהקדימו את הכלל. לעברו, שפתו הטבעית של הילד-היתה הרוסית, עברית למד בתור-גום רוסי ולא ב"חדר", שלא היה כלל במציאות בכפר מגוריו, כי אם מפי מורה פרטי, המורה ההוא ידע כנראה לחבב על תלמידו את השפה העברית ולקשרו אליה; אבל בעיקר נשאר חיי-נוכו חינוך כללי סכום ידיעות העבריות, שהוציא מבית רבו היה: ידיעות התנ"ך, מעט "עין יעקב" וט"ז דפים גמרא ומספר ברכות. יותר לא למד עול תורה לא היה איפוא כבד עליו כ"כ כדי שלא יוכל להפנות את לבו, לאילן נאה ולגור נאה" והוא נשאר חפשי לנפשו ולטבע הכפר היפה עד אשר מלאו לו י"ד שנה, שאז עזב את כפרו ויסע לארץ-דיסה להשתלם בלימודים שם נכנס ל"בי"ס למסחר, ומאזבתו את הטבע גבר-רה בו בכיה"ס נטיה מיוחדת ללימודי-ידעוה"ט, שאותן אהב ובהן הצטיין. לימודי ידיעה"ט קבעו בלבו את ההכרה כי אותם החוקים הביאולוגיים והפיזיולוגיים הפועלים בחיי האדם הם הפועלים גם בחיי יתר יצירות תבל. והנה ההכרה המדעית הזאת התמוגגה ביחד עם ההרגשה הפיוטית של המשורר רי, ושתיהן יחד קבעו בגופו המשורר את יחסו המיוחד אל הטבע; יחס של אחזה של אחדות גמורה עט כל יצירה טבע, המגיעה אצלו לפעמים לידי התלכדות מוחלטת אתם עד כדי טש-טוש גבולות.

ונפלא הדבר אותה ההשקפה המדעית ע"ד הקשר המשפחתי וחוקי ה"חיים המשותפים שבין האדם ובין יתר היצורים, המשפילים את גאות האדם ומעוררת בלבו עצבות ומחשבות נוגות על דבר קטנותו ואפסותו אותה ההשקפה כי "מקרה בני האדם ומקרה בהמה אחד להם ורוח אחד לכל ומותר האדם מן הבהמה — אין". "כי הכל הבל!" — דוקא השקפה זו ממלאה את לב המשורר שט. שמחה ועליצות ומשמשת לו מקור עונג הוא מרגיש את עצמו בלתי עוזב בתבל. "אתך אני חי מלא תבל — יה רבתי! — קורא הוא בעליצות, אם יש שהכרת האחד בינו ובין יתר יצירי הטבע מביאה אותו לפעמים לידי עצבות, אין זו אלא בש"ל שהאחים הללו נפרדו והתוכרו כבר זה לזה יותר מדי עד בלתי הכיר אח את אחיו ולמשורר נדמה כי הם כולם דווים ונענים על זה. שנפרדו ל"אוגניזמים שונים ומשונים למיניהם ולסוגיהם המרבים וכולם מתגעגעים ביחד אתו אל אותן התקופות הגיאולוגיות הקדומות שאז היו כולם רק תאי

(סוף מעמוד ה')

עזה ועמוקה היא אהבתו ועז וחזק נעשה המשורר בעצמו על ידה איננו מתמוגג מתענוגי האהבה ואיננו מתייפח מיסוריה.

"לבי חלל בי, — במה נחשב הוא? ואם גם נעקר, לא אקלל תם, בו נולדתי, אף לא אקב זמן, כי יתפנרר חיש".

כך אומר הוא כשאנינו מצליח באהבתו מרפא מיסורי האהבה הוא מוצא בחיק הטבע שגם אותו הוא אהב אהבה בלי מצרים. מן הטבע הוא שואב כח ועצמה לשאת במנוחת סלעים את כל פגיע החיים. ובשעה ש"לבו חלל בו" ממפאובי-אהבה נכובה יש בידו מן המוכן תרופה בדוקה ומנוסה ל"שוב ולהתנער" בפה מלא שירת גיל: אצא לי היערה, שיר צפרים בו, הערבה — שם כביר ומרחב אל הרים אעלה עב בס קננה ובמעמקי תהום אשליך שברי זה, לא אקלל יום חשך בעדי סביב נשערה — המעה זרה לי שוב תנערה ופי מלא שיר שירת גיל אין קץ ויניח לי

גם שירת הטבע של טשרניחובסקי היא אחרת ושונה לגמרי מזו של המ"שוררים האחרים. הם, עפ"י רוב, מביינים את התפעלותם מיפי הטבע יותר ממה שהם מתארים את היופי הזה כשהוא לעצמו, הם מביינים בפני הטבע בעיני בן כפר שראו את המלך ולכן התפעלותם היא מוגזמה ומופרזה ושירתם מלא ריטוריקה נפוחה וקולנית לרוב ולכן גם אין הקורא מקבל מקרי-את שירתם את הרשמים שהם קבלו מהסתכלותם בטבע, ולפעמים גם אין השירה מובנה לו ואינה משפיעה עליו כלום טש. אינו מביע את התלהבותו מיפי הטבע, כי אם מתאר את היופי עצמו בצבעיו האמתים. הוא מתאר את העוז והעצמה שנטבע יותר מאשר את ההון והנועם שבו. בתאורי הטבע שלו יש מיסוד העז והעצמה האון והחוסן שנטבע עצמו, ובכל זה — או מפני זה — אין אנו מרגישים בהם שום פטטיות ופרזה כזו שאנו מוצאים אצל אחרים. טש. תופס את יפי הטבע תפיסה מקיפה בכלו ובפרטיו, בדבר קטן כבדבר גדול והוא אהב את כלם במדה שוה. בתאורי הטבע שלו יש מן הבהירות האוביקטיבית והתמימות הסוביקטיבית מפני שהכרתו את הטבע היא מורכבת משני היסודות האלה ביחוד. הוא אינו עומד מרחוק לטבע מחוצה לו או ממעל לו, כמסתכל ומציר מתוך פרספקטיבה, כי אם חי הוא בתוך הטבע, בקרבו וממוזג עמו. הוא חי חיים משותפים עם כל יצורי הטבע. הוא בעצמו ילד את "ילדי האדמה", אותם ילדי האדמה שעליה הוא שר; הזבוב הצלצל הדבורה, השבלים, הנצנים. כמוהם ינק הוא בעצמו "שד נבכי האדמה" וכמוהם הוא "פורח עליו ורענן". הוא מרגיש בכל חושיו את ה"קשר האמיץ שבינו ובין יתר יצורי הטבע, וקורא אותם לעתים קרובות ב"שם אחים, אחים איתנים", אחי הקט"נים".

יחסו המיוחד של טש. אל הטבע יסו"דו בחנופו המיוחד. הוא יליד כפר ב"חבל קרים" חבל עשיר מאד במראות

תחילתו של שארן טשרניחובסקי

(למלאות עשר שנים למותו)

(המשך מגילון ערב סוכות)

בצאת החוברת הראשונה של שירי טשרניחובסקי (חזיונות ומנגינות) על ידי בן אביג' דור נתקבלה בכל זאת בחבה גדולה מאת רוב המבקרים וביחוד מאת הקוראים הצעירים. אמר נפ הבקרת הקפדנית פקפקה עוד ביחוסה אל המשורר, כי מצאה אה פרי רוח שירתו בספר עדין, אולם לקורא הצעיר היה העיקר לא טעם הפרי הזה, כי אם ריחו הנחמד והרענן המרומה והמשכר את הנפש. הקוראים הצעירים הריחו בשירי טשרניחובסקי ריח פרחי בשם והם שחו ורוו ממנו עד לשכרה, וטשרניחובסקי נעשה במהרה למשוררם הגדול של הצעירים. ביאליק היה נביאם וטשרניחובסקי משוררם. לקוראים הצעירים נדמה כאילו טשרניחובסקי שאב ממעמקי לבם את רגשותיהם הם והגישם שוב לפניהם בתורו שירי. משירי ביאליק פחד ורחב לבבם משירי טשרניחובסקי שמהה ועלזה נפשם. בשירי טשרניחובסקי מצאנו בטי לכל מאוויהם וגעגועיהם וזעזועי נשמתם הי צעירה. הם היו סם חיים לנפשותיהם הנובלות, העורגות לטל של תחיה. הרבה מן השירים האלה נעשו עד מהרה שגורים על פיהם של הקוראים הצעירים והיו מדובבים את שפתו תיהם בכל עת התעוררות חושי הנוער בקרבם. וראוי לציין כי רוב הקוראים הצעירים בימים ההם היו דוקא חניכי היהדות המסורתית, אמוני הספרות העתיקה, שהיו גאמנים בכל לבם לרוח הלאומית של עמם ולא הרגישו שום גגוד בקרבם בין החבה הנפרזה לשירת טשרניחובסקי ובין מסירותם לרוח עמם הי מחיה את נפשם. אות הוא כי הרגישו באיזה חוש טבעי שלא בהכרה ברורה את כל ההפי רזה הגדולה שבדעה הבקרת של הימים ההם על שירת טשרניחובסקי שהיא שירה יוגיו.

יסוד לדעה זו שמשאה אותה ההערצה הגדולה של הטבע שבשירי טשרניחובסקי שהשירה העברית לא ידעה לפניו, וביחוד, אותו היחס המיוחד של המשורר הזה אל הטבע, המתאים לרוח היוגית יותר מלרוח היהדות אבל עור יותר מזה גרמו לפרסומו של טשרניחובסקי. בתור משורר יוגי אחדים משיריו שבהם הוא מתאר באהבה ובהערצה מפרזה את ארץ יון העתיקה האלילית. תוך הערצתו את היופי ואת האהבה ואת כל מה שבטבע הוא מציר בצעירים בהי רים מאוד את כל קסמי הארץ הזאת, את יפיה ואת ההרמוניה שבנפש אנשיה (דונירה, שר טוטים) הוא כורע ברך לפני אפולו "סמל המאות בחיים" ומתוך שבחו של אפולו הוא כא לידי תהלת עובדיו. "בני אדם רעננים", "דור אדירים", "רודה באליליו ונדמה להמה", ובדרך דגה הוא מתנפל על הרוחניות היתרה של התרבות העברית ומדבר בבזו על נוש איה ומכנה אותם בשם "מרדכי החיים", "פגרי אנשים", "שאסרו ברצועות של תפלין" את "אלהי כובשי כנען בסופה", דברים צורמים את אוזן היהודי ומעליבים את רגשותיו. הוא מדבר גם בשיריו "מחזיונות נביאי השקר". אולם עצם הערצת יפי הטבע והכרת אח דתו איננו כלל דבר הזר לרוח היהדות. תפי סה עמוקה של יפי הטבע והכרת האחדות שבו מוצאים אנו גם בכמה פרקי תהלים ואיוב, גם אצל משורר פרק קמ"ח מתאחדים "תנינים ותהומות", "שמש וירח", "שמים וארץ", "אש וברד", "שלג וקטור", רוח סערה", "הרים וגבעות", "עץ פרי וכל ארזים", "חיה ובמה", "בחורים ובתולות", "רמש וכל צפור כנף", אלא שמשורר זה רואה אחדות זו של כל יצירי הטבע וחזיונותיו רק באלקים ועל ידו על יוצרם הכללי. גם משורר "ברכי נפשי" רואה את האחדות הגמורה שבטבע ואת כל ההוד וההדר שבה, באחדות זו אבל אצלו הוא רק לבוש הכבוד של יוצרה. ומה שטשרניחובסקי מדבר על הצורה כעל יוצרה הרי אין זה פרי השקפה פילוסופית, כי אם פרי ספרי הלימוד לידעיה"ט. ואשר לשירים "היוונים" שלו אלה וראי אין מקורם באיזו דעה ושיטה. השירים הללו למרות כל יפיהם ושכולם האמנותי החיצוני, אין הם בפנימיו תם אלא שירי פולמוס טנדנציוזיים והדעה, כביכול המובעה בהם לקוחה בהקפה מאחרים. הם עושים רושם כאילו נכתבו לכתחילה לשם פולמוס ובאו בעיקר במקום פולמיקה פוב ליציסטיית. ולמשורר היתה סבה לכך. מי שזוכר את הרושם שעשתה בשעתה ההתנגדות של האורתודוכסים הבלתי רש מית לחנועה הציונית בראשית צמיחה הוא יבין את סבת ההתמרמרות של המשורר על "מרדכי החיים" ועל "פגרי האנשים" שהוא רואה בנושאי היהדות.

המשורר הצעיר התמכר בכל חום לבבו לציונות ועבד עבודה אקטיבית כפי שמספר הדי"ר קלוזנר. ככל הצעירים חשב גם המשורר רר שהעם ששמר את תקות הגאולה בלבו

אלפי שנים יתעורר כאיש אחד לקראת הי ציונות. והנה קרה ההפך. קבוצה קטנה של אנשים קצרי השגה וקלושי הדעת הקימה נגד החנועה הציונית גם את הרבנים וראשי היהדות הארצית. וזו לא ההצלה היחידה של העם מכליון מצד טובי האומה הוליד אצל ביאליק את השיר "אכן הציר העם" "אשר הרעים קול אל גם מפה גם משם, ולא קם ולא נע ולא חרד העם". גם טשרניחובסקי מתמרמר על זה: "ההיתה בארץ אם נשמע כזאת למיום קרץ אדם מחמר? ! לכן המשחקע בארצו: "חדל מטמא הארץ"! יאמר

אבל כבוד שביאליק רואה את הסבה ב גלות ויודע לסלוח "עם מתגלגל בגיא גלות חשכה כתהום האם יתוש כאב, חרפת נפש בצר מלבד מדושת הגו?!" רואה טשרניחובסקי את הסבה ברוחניות היתרה של התרבות העברית בכלל שהחלישה את העם: והיה משיאו את עיניו אל על ובענני שמיא בטחוונו, והיתה נחלתו מורשה לצר ושח מני אדם באין אתו.

זוהי השקפת יל"ג בשירו "צדקיהו בבית הפקודות" על הנביאים בזמן הבית הראשון ובשירו "בין שיני אריות" על התנאים בזמן הבית השני שהם אשמים בחרבן המדינה. על הדעות הללו חזרו בעת ההיא בעתונות ביחוד הדי"ר ברדיטשבסקי. טשרניחובסקי נאחו בהן גם הוא. באופן כזה הרי כל העבר שלנו אינו אלא טעות אחת גדולה והעתיד צריך להבנות על חרבונו והריסתו של זה שלא כדעת א"ה, הדורש בנין העתיד על יסודות אנושיים כלליים אמנם אבל ברוח האומה בעבר. מי יודע, אם לא פעלה כאן קצת אותה התרעומת שבלב המשורר על א"ה. שלא קבל את שיריו ב"השלח"...

אבל יש שטשרניחובסקי בעצמו יודע מאד לכבד את העבר הרוחני של העם ב"שיר הערש" שלו הוא אומר: "עברי הנך בני אך זה הוא אשרך גם אכונך חטר גזע עם הקדומים על העמים גאונך, עודך נער הגדל הדע גדולות עמך פעל, אז תקענה נצורות יפעל עת שמשנו יעל".

אין זה דומה לשיר עממי כמו, למשל, שיר הערש הקווקזי של לרמונטוב. שם המוטיב הוא באמת עממי אלא שהמשורר הלביושו צורה ימשלו. אבל גם המוטיב הוא של הי משורר, כי אין העם שר עדין בשירי הערש ע"ד "הירדן" ו"השרון" וכו'. רק המשורר רוצה שזה יהיה השיר העממי ובכן איפוא הידות אינה רק אסון כי אם אושר ליהודי והיא גם "גאונך" על העמים, כמה האשר ו"הגאון"? ומה ה"גדולות" שפעל העם? אליליו של המשורר? הנה אומר בממלכת הדוח ועל יסוד זה הוא אומר בכ" "אז תבי נה נצורות יפעל עת שמשנו יעל". האין כאן אותו רעיון תעודת ישראל של א"ה כי היהדות עוד לא גמרה את חשבונותיה עם העולם? כי יש לה עוד מה להגיש לעמים. א"כ איפוא אין התחיה רק ארצית בלבד. יש שהוא יודע להעריך כראוי גם ערך המצוות המעשיות ואת הנעימות שהן מכניסות בחיי שומריהן על זה יעידו שיריו: "בששי בין ערבים", "במוצאי שבת", "הקפות", "ברית מילה", מעשה במרדכי ו... יודע הוא כי הן ממלאות את חיי היהודי שירה ומשמחות אותו שמחה מיוחדת בהכרת אחדותו עם כל האומה כלה על ידו.

ובכן נאמין לו. בשעה שהוא אומר בעמרו "לנבח פסל אפולו": "אקה, אכרעה לטוב ולנעלה, לאשר הוא נשא במלא על העולם, לאשר יש מרומם בסוד סודות היצירה" אבל לא נאמין לו. כי הוא חושב באמת, שהטוב והנעלה ו"הנשאי" והמרום" הוא באפולו. הוא בעצמו מודה, שכל זה היה והוא גם ב"צור שדי" ב"איל אלקי מדקראה הפלו" ב"אל אלקי כובשי כנען בסופה", אל "מור" די החיים ששדרו ממנו את כל אלה" ו"יאסד ריהו ברצועות של תפלין"; אבל לא נאמין לו שהוא חושב באמת: כי הרצועות של התפלין הם, כביכול, כבלים על ידי האלקים, ולא סמל של קשר בינינו ובינו. כל הדברים האלה עושים עלינו רושם של קפריזה ילוד תיה, עקשנית רגעית של ילד מתפנק שהת רגו על אביו והסב ממנו את פניו. יודע הוא היטב, כי אלקי ישראל הוא אין סוף ולתאוריו אין סוף: הוא גם: "אל רחום" גם "אל נקמות" גם "אל דעות", גם "אל גבור", ולו גם "התפארת וההוד". כל תאר ותאר לזמנו וצרכו, יודע הוא המשורר, כי אלקי ישראל אינו נא בטרוניה על בריוחיו, אינו דורש מהם נזירות ופרישות מן החיים. תורת ישראל — תורת תיים היא, תורה

ארצית, מוסרה הוא מוסר ארצי, לאומי חב רתי, מלא אהבת חיים וששון החיים. היא רק גוררת בפני ההוללות, בפני התאוות הפרועות, אבל אינה מדכאה את תביעות הנפש ואת תביעות טבע האדם. יקד ויש תחזה לפסל אפולו, יעשה לו קניקס ורעי וועראנסגם כאות נפשו: הוא יודע לתקו, כי פסל אלם הוא, פסל אין רוח בו — ואלהינו וי ו

ועל הדברים הקשים שהטיח כלפי מעלה נסלח לו, בזכרנו את צערו הגדול על גלות ישראל. אין בין סופרי ישראל מבין ומשיג את צרת הגלות לכל עמקה יותר ממנו. ואין מצפה לגאולת ישראל ומאמין בה יותר ממנו. עדים על זה הם כל שירי ציון שלו והפואמות "בין המצרים" ו"ברוך ממגנצה", שבראשונה הוא מיצר את צרת הגלות ש מציה, צרת ההחבוללות, ובשניה את צרת הגלות שמבחוץ, הרדיפות והשמדות.

אם יש לראות בו איזה צד יוגי, הרי זה לא בתכן שיריו, כי אם בשום תאוריו הפלסטיים הנפלאים. בכמה שירים ופואמות הוא מציר לפנינו תמונות הוד ומורא של הי טבע בצעירים פלסטיים נחמדים, מדויקים, ונאמנים, כאילו יצוקים מברונזה וחצובים משיש. כאלה הם השירים: "בני הרים",

"נקטותי", "מתוך עב הענן", הרהורי ערבי, "בין קריות דור נכר".

אולם גולת הכותרת של שירת טש. הן האידיליות הנפלאות שלו. הצורה הספרותית הבאה כמעט שלא היתה כלל מצויה בספריו תנו. באמנות בלתי מצויה של אפיק מן המד רגה הראשונה הוא מציר בהקסמטרים נפ לאים, מהוקצעים ומלוטשים, המונות רחבות מחיי הכפר והעירה של יהודי קריב ואוקר אינה, בשלוה אפית, בנעימה רכה, בהומור קל ומלטף, הוא מציר את החיים הפשוטים של יהודים פשוטים, חיים ארציים של יהודים ארציים. בהן משתקפים החיים האלה מכל צדדיהם, בעברם ודרך הפירמידה הפיזית של המשורר הם מקבלים עמק וחשיבות מיו חדה, הענינים הפשוטים האלה נעשים חביבים ויקרים ויפים. כל הצעירים הקודמים האלה מתמזגים יחד לפואימה אחת גדולה וחשובה, מזהירה ועליוה. כיצירת המשורר עצמו, כל התי והדומם, כל העצמים הבאים ליך המשורר כלם מתמלאים חיים ותנועה, כל עצם קם לנגד עינינו בקומתו ובצביונו בכל קויו ושרטוטיו. באידיליות האלה אנו רואים את חיי היהודים ההם בקדש ובחול, את יחסם בינם לבין עצמם ואת היחס ההודי שבינם לבין הגויים שכניהם. בהן הגיע טש. למדרגת אמנות בלתי מצויה בספרותנו. שם טש. המורה בגלות והאמן הגדול מן המדרגה העליונה יתנוסס בספרותנו ויזכר לעד.